

DEEL 3: SPELLING

SPELLEN OP DRIE NIVEAUS

Bij het creatieve schrijven speelt de spelling in eerste instantie geen rol. De kinderen spellen spontaan zoals ze ook spontaan tekenen zonder rekening te houden met verhoudingen en de regels van het perspectief. Al schrijvend leren ze spellen. In de lerarenopleiding kreeg ik te horen dat je kinderen geen fouten mag laten schrijven, want de fouten slijpen in en kunnen ten slotte niet meer uitgeroeid worden. Maar als je kinderen pas teksten laat schrijven zodra ze de woorden foutloos kunnen spellen, doen ze te weinig ervaring op met schrijven. Door veel teksten te schrijven krijgen de kinderen steeds meer aandacht voor de spelling en komen ze spontaan vragen: ‘Hoe moet ik dit schrijven?’ Het correcte spellen vloeit voort uit het spontane schrijven zoals de regels van de tekenkunst voortvloeien uit het vele tekenen. Meer dan eens kwamen kinderen in de derde of vierde klas vragen: ‘Hoe moet ik de benen van een paard tekenen?’ terwijl ze in de jaren daarvoor al tientallen paarden getekend hadden zonder zich die vraag te stellen. Zo gaat het ook bij het spellen. Vanaf de eerste klas kun je – op individuele basis – de kinderen de spellingregels mondjesmaat bijbrengen, en niet alleen de spellingregels, maar ook de werkwoordsvormen, de zinsbouw en de interpunctie. Daarbij is het me meermaals opgevallen dat kinderen snel van elkaar leren. Zodra één of een paar kinderen een spellingprobleem onder de knie hebben, leren anderen dat van hen. Dit kun je in de hand werken door te eisen dat de kinderen hun teksten altijd eerst laten nalezen door een ander kind vóór ze die aan de leerkracht bezorgen. Zo kweek je meteen ook een goede gewoonte aan: altijd je tekst laten nalezen door iemand anders vóór je hem publiceert.

Er zijn drie niveaus waarop we schrijven. Het eerste niveau is dat van de administratie. Iedereen wordt wel eens geconfronteerd met officiële papieren waarop correct moet ingevuld worden wat er van je verlangd wordt. Dit geldt ook voor contracten, wetgeving en bestuurlijke paperassen. Voor al wat officieel is moet de spelling gehanteerd worden die door de overheid opgelegd wordt. Maakt een ambtenaar een spelfout of een fout in de naam of zet hij een komma waar dit niet hoeft, dan kan

dit verstreckende gevolgen hebben, zoals het voorbeeld hieronder aantoont.

De jongeren van het internaat die de kassa geplunderd hadden, kregen van de rechter een werkstraf.

De jongeren van het internaat, die de kassa geplunderd hadden, kregen van de rechter een werkstraf.

In de eerste zin zijn het alleen de plunderende jongeren die de werkstraf krijgen, in de tweede zin hebben blijkbaar alle jongeren van het internaat de kassa geplunderd en dus een werkstraf gekregen. De jongeren die er niet bij betrokken waren, delen dus in de boete omdat de komma vóór het betrekkelijk voornaamwoord in de tweede zin insinueert dat iedereen schuldig is. In de eerste zin is het gedeelte na het betrekkelijk voornaamwoord *die* een beperkende bijvoeglijke bijzin. In de tweede zin is het gedeelte na de komma en het betrekkelijk voornaamwoord *die* een uitbreidende bijvoeglijke bijzin.

Scholen zijn een onderdeel van de ambtenarij en moeten dus de wettelijk vastgelegde spelling in al hun documenten gebruiken. Je verwacht dan ook dat teksten op de site van een school foutloos zijn, maar niets is minder waar, helaas.

Dit vond ik op de site van een school:

Opendag

Kom kennis maken met onze school tijdens de jaarlijkse opendag. Om 11.00u start de lagere school met een toonmoment in de turn/feestzaal. Hierbij worden typische leeroefeningen uit de klas aan de aanwezigen getoont.

De tekst had er beter zo kunnen uitzien:

Open dag

Kom kennismaken met de school tijdens de jaarlijkse open dag. Om 11:00 u. start de lagere school met een toonmoment in de turn-/feestzaal.

Een fout (in het voorbeeld hierboven zes) in de aankondiging van een open dag is natuurlijk nog geen drama, maar getuigschriften en

verslagen kunnen maar best foutloos zijn; een school heeft op het vlak van spelling tenslotte een voorbeeldfunctie.

Het niveau waarop haast iedereen schrijvend actief is, is het niveau van de korte berichtjes, de kattenbelletjes, de sms'jes, de whatsappberichtjes, de tweets, de instagrammetjes en andere sociale media waarop je kort en bondig moet zijn (vandaar al die verkleinwoorden in deze zin). Op dit niveau heerst volledige willekeur. Als je berichtje maar verstaanbaar is voor de ontvanger, de spelling en de taal (dikwijls Engels of iets wat erop lijkt) maken niet uit. Vanzelfsprekend is dit het domein bij uitstek om te experimenteren met afkortingen en een fantasievolle spelling. *Dank je* wordt dan *thx*; *zo snel mogelijk* schrijf je als *asap*; *wacht* spel je als *w8*; *ff* is de schrijfwijze van *effe* (even) enz. Gooi er nog een smiley of een ander icoontje tegenaan en je tekst krijgt kleur en gevoel.

Tussen de officiële spelling en de willekeur bij sms & co is er nog het niveau van de auteur. Het is het literaire niveau. Zodra je een tekst schrijft, een brief, een e-mail, een opstel of een verhandeling begeef je je op het literaire niveau. Hier gelden de regels van de officiële spelling niet, maar ga je ook niet schrijven zoals in de sms'jes. De meeste brieven tektschrijvers zullen zich min of meer houden aan de officiële spelling, voor zover ze die beheersen. Een spelfout is geen drama en de meeste lezers zullen ze zelfs niet opmerken. Nu en dan dringt er wel eens een afkorting – zoals *asap* – door uit het sms-niveau. Op dit middelste niveau is een spelfout niet zo zwaarwegend als in het eerste niveau waar de officiële spelling verplicht is.

Wat gebeurt er nu op school?

Alle schrijfmethodes propageren vanzelfsprekend de officiële spelling. Dat moet ook zo, de ministers van onderwijs staan erop en de inspecties kijken nauwlettend toe. Houdt de school zich niet aan de spellingregels, dan loopt ze het risico dat de overheid de subsidiekraan dichtdraait; met andere woorden: ze krijgt een boete. Een sms'ende burger daarentegen moet niet vrezen voor een boete als hij de spellingregels aan zijn laars lapt. Een romanschrijver ook niet, maar uit respect voor zijn lezers – en op aandringen van de uitgever – zal hij toch voor de officiële spelling kiezen met hier en daar een dichterlijke vrijheid.

De drie schrijfniveaus kun je wat spelling betreft als volgt samenvatten: Het derde, laagste niveau, dat van de sms'en en de korte berichtjes, is het niveau van de vrijheid, van het creatief omgaan met spelling. Dit is het rijk van de anarchie.

Het tweede niveau, het literaire niveau, hanteert een zo nauwkeurig mogelijke spelling om het de lezer naar de zin te maken. De auteur doet dit uit respect, uit hoffelijkheid ten opzichte van de lezer. Hier heersen respect en broederschap. Hier doet men al eens een oogje dicht voor een foute zinsconstructie of spelfout. Hier is men desnoods bereid elkaar te helpen om een goede tekst te produceren. Als de meerderheid van je lezers je tekst apprecieert, kunnen je 'fouten' en neologismen op den duur tot het woordenboek en de standaardtaal doordringen. In één woord: dit is democratie.

Het eerste niveau ofte het officiële niveau is het niveau van moeten en dwang. De spelling is in wetteksten gegoten en is afdwingbaar. Hier heerst een vorm van dictatuur.

Wat zeggen leerlijnen en schrijfmethodes over spelling?

Ze onderwerpen zich alle aan de dictatuur van de opgelegde spelling en uit angst dat kinderen fouten zouden maken, dwingen ze de kinderen zó lang en intens te oefenen op de spelling dat ze – hopelijk – geen fouten zullen maken. Ze zoeken dan ook alle mogelijke hulpmiddelen om de spelling te oefenen en verzinnen er allerlei 'leuke' benamingen en regeltjes bij die kinderen van jongs af aan uit het hoofd moeten leren vóór ze een eigen tekst mogen opschrijven. Zo wordt schrijven nooit een plezier maar een bron van twijfel, ergernis en angst om fouten te maken.

De schrijfmethodes – ook de leesmethodes – maken echter allemaal, zonder uitzondering, fouten. Het begint al met de eerste tekstjes en leesboekjes die kinderen voorgeschoteld krijgen: de zinnen beginnen niet met een hoofdletter en namen krijgen er ook geen. Dit zijn fouten en bovendien onderschatten deze methodes en boekjes daarmee de capaciteiten van de kinderen. Eersteklassers en beginnende lezers

kunnen echt wel naast de leesletter (kleine blokletter) ook de hoofdletter (kapitaal ofte grote blokletter) herkennen. Ze kennen de kapitalen trouwens al sinds hun kleutertijd door hun naam meestal in dit lettertype te schrijven.

De Scholengemeenschap Steinerscholen Basisonderwijs in Vlaanderen schrijft in haar begeleidende tekst bij de leerlijn spelling het volgende: ‘*Na ie moet je de medeklinker nooit verdubbelen.*’ Dat is een leugen, want bij de spelling van werkwoorden moet je de medeklinker in de onvoltooid verleden tijd wél verdubbelen zoals in de volgende zinnen:

De ijverige boerin wiede de moestuin.
De listige spion bespiedde de nietsvermoedende soldaten.
Livia niette al haar tekeningen aan elkaar om er een boekje van te maken.
De ecotuiner beriette de grachtkant om afkalven tegen te gaan.

In diezelfde tekst staat: ‘*De oe is een lange klank die steeds op dezelfde manier geschreven wordt en waarna je de medeklinker nooit moet verdubbelen.*’ Weer een leugen, want zie maar naar de volgende zinnen:

De kokkin voedde haar kind met de borst.
De kip broedde drie weken op haar eieren.

Het hoeft je dan ook niet te verbazen dat kinderen fouten schrijven en bij werkwoorden in de onvoltooid verleden tijd er niet aan denken om de medeklinker te verdubbelen, want ze hebben toch geleerd dat na *ie* en *oe* de medeklinker nooit verdubbeld moet worden. Over de klank /oe/ lees je meer op bladzijde 143.

Om dit boek over schrijven niet te laten uitmonden in een boek over spelling, kies ik uit de vele spellingregels slechts die regel die voor kinderen een grote hindernis kan zijn bij het schrijven, namelijk de regel van de verdubbeling van de medeklinker na een korte klinker in een gesloten lettergreep en de verenkeling van de lange klinker in een open lettergreep.